

تبیین موانع و راهکارهای نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی (مطالعه موردی: اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز)

فرزانه قنادی نژاد^{۱*} و غلامرضا حیدری^۲

۱. دانشجوی دکترای علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران

۲. دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه شهید چمران، اهواز، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۷/۰۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۲/۱۳

چکیده

دستیابی به اندیشه‌های تازه و راهکارهای مؤثر برای توسعه نوآوری و خلاقیت، از طریق پژوهش‌های اصیل علمی و نظریه‌پردازی حاصل می‌شود. نظریه‌پردازی در تولید دانش نو در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی اهمیت دارد، پژوهش حاضر به شناسایی موانع نظریه‌پردازی در این حوزه‌ها و ارائه راهکارهایی در جهت رفع این موانع می‌پردازد. پژوهش به صورت پیمایشی انجام شده است و به لحاظ هدف از نوع کاربردی و به لحاظ ماهیت از نوع توصیفی و تحلیلی است. جامعه مورد مطالعه شامل کلیه استادان رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه شهید چمران اهواز هستند که در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۷ مشغول به خدمت هستند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای محقق ساخته است که به دلیل محدود بودن جامعه پژوهش، میان تمامی افراد جامعه (۱۷۲ نفر) توزیع و در نهایت ۱۲۱ پرسشنامه (ضریب بازگشت ۷۰/۳۴ درصد) گردآوری شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون فریدمن انجام گرفته است. یافته‌ها نشان داد که مهم‌ترین موانع نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی به ترتیب عبارتند از: موانع فرهنگی-سیاسی، موانع اجتماعی، موانع اقتصادی، حمایتی و مالی، موانع قانونی-سازمانی، موانع آموزشی، موانع روش‌شناختی (پژوهشی) و موانع فردی-روانشناختی. در پایان نیز راهکارهایی برای توسعه نظریه‌پردازی در این حوزه‌ها ارائه شده است. شناسایی مشکلات و چالش‌های موجود در مسیر نظریه‌پردازی به سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کشور کمک خواهد کرد تا در راستای رفع موانع و کمک به توسعه فرایند نظریه‌پردازی علوم انسانی و اجتماعی، برنامه‌ریزی و اقدام کنند.

کلیدواژه‌ها: موانع نظریه‌پردازی، راهکارهای نظریه‌پردازی، علوم انسانی و اجتماعی، اعضای هیئت علمی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

مقدمه

بر تفاوت جهان بینی اسلامی با جهان بینی غرب، از نظر اجتماعی نیز تفاوت‌ها چشمگیر است. به همین دلیل توجه به تولید دانش بومی، نقد و نظریه‌پردازی اهمیت خاص دارد [۳].

مروری بر چالش‌های موجود در علوم انسانی و اجتماعی نشان می‌دهد که دستیابی به اندیشه‌های تازه و راهکارهای مؤثر برای توسعه نوآوری و خلاقیت، با پژوهش‌های اصیل علمی و نظریه‌پردازی حاصل می‌شود و چنین پژوهش‌هایی وقتی ثمربخش هستند که بر نظریه‌های قوی و عمیق استوار باشند.

برای تداوم علوم انسانی و اجتماعی و پیشرفت و شکوفایی علمی آن، نقد و نوآوری و نظریه‌پردازی لازم است و بدون آن امکان تداوم و پیشرفت این حوزه‌ها در جامعه وجود نخواهد داشت. نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی در راستای دانش بومی در جامعه، به حل بسیاری از چالش‌های موجود در این حوزه‌ها کمک خواهد کرد و این امر در نهایت منجر به ارتقای این رشته‌ها و به دنبال آن رشد و توسعه علمی کشور خواهد شد.

با توجه به اهمیت نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی، صاحب‌نظران این حوزه‌ها، موانع موجود در این مسیر را از دیدگاه‌های مختلف مورد بررسی قرار داده‌اند، برای مثال موانع ساختاری، کاربردی، انگیزشی، فرهنگی و سیاسی [۴]؛ موانع ذاتی و عرضی شامل موانع درون رشته‌ای و برون رشته‌ای [۵]؛ موانع فردی، روش‌شناختی، معرفت‌شناختی، اجتماعی و ارزش‌شناختی [۲، ۶] نمونه‌هایی از موانع شناسایی شده در مسیر نظریه‌پردازی در علوم انسانی‌اند. با توجه به اهمیت نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی و اشاره اجمالی مطالعات پیشین به بخشی از موانع نظریه‌پردازی و تولید علم، لزوم توجه به مطالعه و تحلیل چالش‌ها و موانع نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی و ارائه راهکارهایی در راستای رفع این موانع روشن می‌شود.

در دهه‌های اخیر بر نظریه‌پردازی و دانش‌آفرینی در علوم انسانی و اجتماعی در دانشگاه‌ها و نقش آن در گسترش مرزهای دانش در این حوزه‌ها تأکید می‌شود. این در حالی است که در دانشگاه شهید چمران اهواز، این نقش

تولید علم و اندیشه تازه و به ویژه نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی می‌تواند به پیشرفت جوامع و دستیابی به توسعه پایدار در همه ابعاد کمک کند. نظریه‌پردازی، تولید دانش نو و به تبع آن اشاعه و کاربرد دانش می‌تواند حرکت به سمت دانشگاه‌های نسل سوم و کارآفرین را سرعت ببخشد. این در حالی است که مطالعه متون و دیدگاه‌های صاحب‌نظران نشان می‌دهد که وضعیت تولید علم و نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی در ایران چندان رضایت‌بخش نیست. قاسمی و امامی میبیدی اعلام کرده‌اند که در ایران، تولید علم در رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی در میان سایر کشورهای منطقه خاورمیانه در رتبه‌های آخر قرار گرفته است [۱].

علوم انسانی و اجتماعی در ارتباط با پدیده‌های پویا و پیچیده‌ای مانند انسان قرار دارند. با توجه به نقشی که اعمال و تصمیم‌های انسان در تحولات جهان امروز و حل مشکلات جامعه دارد، علوم انسانی و اجتماعی می‌تواند نقش مهمی در رشد و توسعه کشور ایفا کند. با وجود اهمیت علوم انسانی و اجتماعی در رشد و توسعه کشور، هنوز این حوزه‌ها با چالش‌های مختلفی مواجه‌اند. همان‌طور که رشیدیان بر این باور است که بررسی تحلیلی وضعیت و جایگاه علوم انسانی و رشته‌های وابسته به آن نشان‌دهنده این واقعیت است که این حوزه‌ها هنوز در مقایسه با سایر حوزه‌های علمی، موقعیت مناسب خود را در جامعه نیافته‌اند [۲].

مطالعات مختلف نشان می‌دهد که نتایج پژوهش‌های علوم انسانی و اجتماعی بیشتر تقلیدی و اقتباسی از آثار غربی‌اند. دانش و نظریه‌های موجود در این حوزه‌ها بیشتر ترجمه آثار غربی‌ها و در نتیجه فاقد نوآوری و خلاقیت‌اند؛ این در حالی است که علوم انسانی و اجتماعی علاوه بر اینکه باید در بستر جهانی و در فضایی رقابتی شکل بگیرد، مناسب‌های بومی را نیز باید در نظر داشته باشد و منطبق با باورها و آداب و رسوم هر ملت باشد. در این راستا، پاک سرشت اشاره می‌کند که علوم انسانی غربی بدون بازنگری نمی‌تواند در جامعه اسلامی کاربرد داشته باشد؛ زیرا علاوه

راهکارها برای هموار کردن موانع نظریه‌پردازی و دانش‌آفرینی در علوم انسانی و اجتماعی کدام‌اند؟ به این ترتیب، شناخت مسائل و مشکلات موجود در این مسیر، می‌تواند زمینه را برای هموار کردن آنها فراهم کند.

مطالعات مختلفی در ایران و خارج از ایران در زمینه چالش‌ها و موانع تولید علم و نظریه‌پردازی صورت گرفته است که این مطالعات را می‌توان در دو محور مورد بررسی قرار داد: مطالعات مربوط به موانع پژوهش و تولید علم؛ و مطالعات مربوط به چالش‌های علوم انسانی و اجتماعی در ایران و موانع نظریه‌پردازی در این حوزه‌ها. در ادامه به مهم‌ترین مطالعات صورت گرفته در این حوزه‌ها اشاره می‌شود.

الف: پیشینه‌های مربوط به موانع پژوهش و تولید علم مطالعات متعددی در ایران و خارج از ایران به بررسی عوامل و موانع مؤثر بر پژوهش و چالش‌های مربوط به فرایند تولید علم و دانش پرداخته شده است (جدول ۱).

به طور مناسب ایفا نشده است و فضای غالب در این دانشگاه بیشتر استفاده عملی از نظرات اندیشمندان پیشین است و کمتر در راستای طرح نظریه‌های تازه و حتی نقد و بررسی و بسط نظریه‌های موجود اقدام شده است. با توجه به اینکه دانشگاه شهید چمران اهواز یکی از دانشگاه‌های مادر ایران با پنج دانشکده علوم انسانی (ادبیات و علوم انسانی، علوم تربیتی و روانشناسی، الهیات، اقتصاد و علوم اجتماعی و تربیت بدنی) است، انتظار می‌رود در زمینه نظریه‌پردازی و طرح اندیشه‌های نو پیشگام باشد.

برنامه‌ریزان و تحلیلگران معتقدند با وجود اینکه کشور از ظرفیت‌ها، استعدادها و سرمایه‌های فکری ارزشمند برخوردار است و در نتیجه شرایط لازم برای تولید علم و اندیشه تازه مهیاست، اما باز این پرسش مطرح است که چرا نظریه‌پردازی و تولید علم در علوم انسانی و اجتماعی در دانشگاه شهید چمران اهواز از رشد و بالندگی کافی برخوردار نیست؟ اندیشمندان این حوزه‌ها در مسیر نظریه‌پردازی با چه موانع و مشکلاتی مواجه‌اند؟ مهم‌ترین

جدول ۱. موانع پژوهش و تولید علم

موانع پژوهش و تولید علم	پژوهشگر
دانش و توانمندی پژوهشی [۷]	لدلی و لاجوری ^۱ (۱۹۹۳)
عوامل فردی، سازمانی و رهبری، انگیزه‌های درونی، وجود منابع و امکانات، مشارکت گروهی پژوهشی، فقدان حاکمیت پژوهش-محوری [۸]	بلند ^۲ و همکاران (۲۰۰۵)
کمبود مشوق‌ها و منابع مالی، اجرای سیاست علم و فناوری در سطح ملی، ضعف در زبان انگلیسی، تأکید بر تدریس به جای تحقیق، تجهیزات ناکافی و نارسایی در دسترسی به اطلاعات، مشارکت نخبگان [۹]	سیگال ^۳ (۲۰۰۵)
تعاملات اجتماعی [۱۰]	سالاران ^۴ (۲۰۱۰)
عوامل فردی [۱۱]	راگاسا ^۵ (۲۰۱۱)
محیط پژوهش‌ها [۱۲]	سولو ^۶ و همکاران (۲۰۱۲)
فقدان توسعه و به اشتراک‌گذاری دانش [۱۳]	کوکو ^۷ (۲۰۱۳)

1. Ledley & Lovejoy

2. Bland

3. Sigal

4. Salaran

5. Ragasa

6. Sulo

7. Kukko

موانع پژوهش و تولید علم	پژوهشگر
مدیریتی و اداری، حرفه‌ای، امکاناتی و مالی، انگیزه‌های فردی و درونی پژوهشگر [۱۴]	بکرانی (۱۳۷۳)
سیاسی، فرهنگی- اجتماعی، آموزشی، مدیریتی، اقتصادی، قانونی، جهانی- بین‌المللی [۱۵]	قورچیان (۱۳۸۳)
مشکلات شخصی و سازمانی [۱۶]	کورکی، محجوب و شیخ (۱۳۸۶)
مهارت‌های اطلاعاتی و ارتباطات علمی [۱۷]	سلیمانی و شکوهی (۱۳۸۷)
مشکلات آموزشی، مشکلات پژوهشی، مشکلات منابع و تجهیزات کتابخانه [۱۸]	زارعی و فامیل روحانی (۱۳۸۸)
مسئولیت اجرایی، دسترسی به پایگاه‌ها و منابع اطلاعاتی، میزان تسلط بر روش تحقیق، مهارت‌های رایانه‌ای، تسلط بر زبان انگلیسی [۱۹]	مظلومیان، زندی‌فر و رستگار (۱۳۸۹)
راهبردی، آموزشی، سیاسی، مالی، امکاناتی، حرفه‌ای، علمی، فردی، فرهنگی- اجتماعی، مدیریتی- سازمانی [۲۰]	کریمیان، صباغیان و صدق‌پور (۱۳۹۰)
عدم تعادل مناسب دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با بخش‌های صنعتی و اجرایی کشور، کافی نبودن اعتبارات تحقیقاتی و ناتوانی ساختار اجرایی و اداری در کاربست نتایج یافته‌های پژوهشی [۲۱]	نوروزی، ابوالقاسمی و قهرمانی (۱۳۹۱)
موانع فردی [۲۲]	ستوده اصل، راهب قربانی و رشیدی‌پور (۱۳۹۳)
موانع فرهنگی- اجتماعی، موانع ارتباطی، موانع آموزشی و موانع فردی [۲۳]	نوروزی، ابوالقاسمی و قهرمانی (۱۳۹۴)
ویژگی شخصیتی، انگیزه، حمایت، بسترسازی مناسب، تعامل و کار گروهی، عوامل سازمانی- مدیریتی [۲۴]	زیاری و همکاران (۱۳۹۵)
آگاهی نسبت به روش تحقیق، اصول جستجو در بانک‌های اطلاعاتی و نگرش نسبت به متغیرهای اولویت‌های پژوهشی مصوب [۲۵]	ابراهیم‌زاده و همکاران (۱۳۹۵)
عوامل هنجاری و سازمانی (میزان پایبندی به هنجارهای علمی، ارتباطات علمی، فرهنگ سازمانی دانشگاه، جو گروه آموزشی، منابع و امکانات دانشگاه) [۲۶]	رضادوست، نواح و ادیب‌زاده (۱۳۹۶)

ب: پیشینه‌های مربوط به چالش‌های علوم انسانی و مطالعات مختلفی در ایران به بررسی چالش‌ها و موانع اجتماعی در ایران و موانع نظریه‌پردازی در این حوزه‌ها نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی پرداخته‌اند (جدول ۲).

جدول ۲. چالش‌ها و موانع نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی

چالش‌ها و موانع نظریه‌پردازی	پژوهشگر
گرایش‌های ایدئولوژیک علوم اجتماعی، نبود اتفاق نظر در مورد مبانی روش‌شناختی و ابزارگرایی [۲۷]	موسوی (۱۳۸۲)
تفاوت‌های رشته‌ای، گفتمانی و اجتماعی در علوم انسانی ایرانی و غربی و محدودیت‌های گفتمانی و اجتماعی نشر مقالات ایرانی در مجلات [۲۸]	فاضلی (۱۳۸۴)
سوء مدیریت علمی و برنامه‌ریزی، کمبود منابع مالی، عدم سلامت ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی [۲۹]	صدقاتی‌فرد (۱۳۸۵)
فقر پژوهش‌های کیفی، نظریه‌پردازی و مطالعات بنیادی [۳۰]	پاریاد (۱۳۸۵)
بوروکراتیک بودن نظام تربیتی ایران، عدم ارتباط بین نظر و عمل در نظام تربیتی، وجود شکاف بین عرضه و تقاضا در نظام تربیتی ایران، عدم نظرخواهی از صاحبان اندیشه، عدم گردهمایی سالانه به منظور رفع مشکلات نظام آموزشی ایران [۳]	پاک‌سرشت (۱۳۸۶)
نبود اجتماع علمی قوی، نبود رابطه پویا بین جامعه و جامعه‌شناسی، وابستگی علمی جامعه‌شناسی به خارج [۳۱]	رحیمی عباسی (۱۳۸۷)
موانع ذاتی، موانع درون‌حوزه‌ای و موانع فراحوزه‌ای [۵]	دانایی‌فرد (۱۳۸۸)

پژوهشگر	چالش‌ها و موانع نظریه‌پردازی
پورعزت، رضایی و یزدانی (۱۳۸۸)	موانع ساختاری، کارکردی، انگیزشی و فرهنگی جوامع علمی [۳۲]
میرزایی رافع (۱۳۹۰)	عوامل فردی، عوامل اجتماعی، ارزش‌شناختی، روش‌شناختی و معرفت‌شناختی [۲]
یوسف‌زاده و میرزایی رافع (۱۳۹۲)	مقایسه علوم انسانی با علوم پایه؛ دایره‌المعارف‌گرایی در علوم انسانی؛ ماهیت مسائل علوم انسانی؛ استاندارددگرایی در علوم انسانی [۳۳]
فضل‌الهی قمشی و جهانبخشی (۱۳۹۵)	مرسوم نبودن مناظره‌های علمی در محیط‌های آکادمیک، بوروکراسی حاکم در تصویب نظریه‌های پیشنهادی، تبدیل نشدن تفکر خلاق و انتقادی در فرهنگ علمی دانشگاه‌ها به یک ارزش والا، عدم حمایت از نظریات ارائه شده، احساس فقدان فرهنگ مناسب برای پذیرش، احترام قائل شدن به نظرات صاحب‌نظران، عدم استفاده از توان متخصصان برای حل مشکلات سازمان‌ها، تأکید بر آموزش محوری به جای پژوهش محوری، عدم شناخت از اهداف و ساختار کرسی‌های نظریه‌پردازی، فقدان امکانات و تسهیلات [۳۴]

حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی کدام‌اند؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر که به صورت پیمایشی انجام شده است، به لحاظ هدف از نوع کاربردی و به لحاظ ماهیت از نوع توصیفی و تحلیلی است. جامعه مورد مطالعه شامل کلیه استادان رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه شهید چمران اهوازند که در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۶ مشغول به خدمت‌اند. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه‌ای محقق ساخته بود که به دلیل محدود بودن جامعه پژوهش، پرسشنامه بین تمامی افراد جامعه (۱۷۲ نفر) توزیع و در نهایت ۱۲۱ پرسشنامه گردآوری شد. به این ترتیب، ضریب بازگشت پرسشنامه‌ها ۷۰/۳۴ درصد و قابل قبول است. پرسشنامه این پژوهش در سه بخش تنظیم شد: بخش نخست شامل اطلاعات جمعیت‌شناختی، بخش دوم شامل پرسش‌های اصلی پرسشنامه (۷ مؤلفه و ۴۵ گویه) و بخش سوم شامل پرسش‌ها در خصوص مهم‌ترین موانع نظریه‌پردازی در هر مؤلفه پژوهش بود. در این پرسشنامه از مقیاس لیکرت پنج درجه‌ای استفاده که از خیلی زیاد (۵) تا خیلی کم (۱) نمره‌گذاری شد. به منظور حصول اطمینان از روایی محتوایی ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه مورد نظر، به ۸ نفر از متخصصان حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی داده شد. پس از دریافت نظرات آنها و اعمال تغییرات مورد نیاز، نسخه نهایی پرسشنامه تدوین شد. در این پژوهش به منظور حصول اطمینان از پایایی ابزار پژوهش، پرسشنامه

مروری بر مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که بیشتر پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه به بررسی موانع پژوهش، چالش‌های حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی، موانع تولید علم و موانع نظریه‌پردازی در حوزه‌های مختلف پرداخته‌اند. این مطالعات در خارج از کشور از دهه ۱۹۹۰ و در ایران از دهه ۱۳۷۰ آغاز شدند. در بیشتر این پژوهش‌ها از روش پیمایشی و ابزار پرسشنامه استفاده شده است و فقدان تنوع روش‌های پژوهشی استفاده شده توسط پژوهشگران و استفاده نکردن از روش‌های کیفی از نقاط ضعف این مطالعات است. جامعه مورد مطالعه در این پژوهش‌ها، اعضای هیئت علمی رشته‌های مختلف بوده‌اند. در پژوهش حاضر، به منظور شناسایی مهم‌ترین موانع نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی، به مطالعه پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه و نظرخواهی از متخصصان این حوزه‌ها پرداخته شد. به این ترتیب موانع شناسایی شده در ۷ محور کلی تحت عنوان موانع فرهنگی - سیاسی؛ موانع اجتماعی؛ موانع اقتصادی؛ موانع اقتصادی، حمایتی و مالی؛ موانع قانونی - سازمانی؛ موانع آموزشی؛ موانع روش‌شناختی (پژوهشی) و موانع فردی و روانشناختی شناسایی شدند. در این راستا، پژوهش حاضر در صدد است تا به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

۱. مهم‌ترین موانع نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه استادان این حوزه‌ها در دانشگاه شهید چمران اهواز کدام‌اند؟
۲. مهم‌ترین راهکارهای توسعه نظریه‌پردازی در

مورد نظر میان ۳۰ نفر از افراد جامعه مورد بررسی توزیع و جمع‌آوری شد و برای برآورد پایایی آن از روش آلفای کرونباخ استفاده شد و میزان آن ۰/۸۶ برآورد شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق نسخه ۲۲ نرم‌افزار اس پی‌اس‌اس^۱ و با استفاده از آزمون رتبه‌ای فریدمن انجام گرفته است.

یافته‌ها

الف. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

از میان استادان شرکت‌کننده در این پژوهش، ۱۰۳ نفر را مردان (۸۵/۱ درصد) و ۱۸ نفر (۱۴/۹ درصد) را زنان تشکیل داده‌اند. بیش از نیمی از استادان پاسخ‌دهنده (۶۶/۹ درصد)، استادیار و کمترین تعداد استادان (۴/۱ درصد) مربی بوده‌اند. بیشترین استادان شرکت‌کننده در این پژوهش (۳۱/۴ درصد)، در دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی مشغول به خدمت‌اند و به لحاظ سابقه تدریس، بیشترین تعداد آنها (۲۸/۹۲ درصد)، دارای سابقه ۱۵-۱۱ سال بوده‌اند.

ب. پاسخ به پرسش‌های پژوهش

۱. مهم‌ترین موانع نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی از دیدگاه استادان این حوزه در دانشگاه شهید چمران اهواز کدام‌اند؟

در راستای پاسخ به این پرسش از آزمون رتبه‌ای فریدمن استفاده شده است. نتایج حاصل از این آزمون و نیز بررسی متون و پیشینه‌های موجود در زمینه نظریه‌پردازی و چالش‌ها و موانع آن و نظرخواهی از متخصصان حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی، به شناسایی مهم‌ترین موانع نظریه‌پردازی در این حوزه‌ها انجامید که در ادامه به آنها اشاره می‌شود. لازم به ذکر است که موانع معرفی‌شده به ترتیب میزان اهمیت ذکر شده‌اند.

موانع فرهنگی - سیاسی

◇ تطابق کم اولویت‌های رسمی کشور با اولویت‌های واقعی؛

- ◇ توجه ناکافی به فرهنگ بومی در نظریه‌پردازی؛
- ◇ اعتقاد به قالب‌های بسته، اقتدارگرا و از پیش موجود و مخالفت با بدعت‌گذاری؛
- ◇ ضعف فرهنگ گفت‌وگو و مباحثه؛
- ◇ در اولویت نبودن نظریه‌پردازی نسبت به دیگر دغدغه‌ها و مسائل در جامعه؛
- ◇ وجود سوگیری‌های سیاسی و حمایت‌های ایدئولوژیکی در نظام پژوهشی.

موانع اجتماعی

- ◇ نبود فضای تعامل و گفت‌وگو و گفت‌مان واقعی؛
- ◇ ضعف روحیه مشارکت و کار گروهی در میان اعضای هیئت علمی؛
- ◇ تصورات مسئولان جامعه درباره سودمند نبودن و کاربردی نبودن پژوهش‌های علوم انسانی؛
- ◇ نبود فضای اجتماعی مورد نیاز و بسترساز نظریه‌پردازی؛
- ◇ نگرش و ذهنیت اجتماعی منفی راجع به جایگاه علوم انسانی و اجتماعی و پژوهش‌های مربوط به این حوزه‌ها؛
- ◇ کمبود ارتباطات علمی میان پژوهشگران؛
- ◇ رواج کهنه‌اندیشی در جامعه و فقدان تلاش برای نوآوری.

موانع قانونی - سازمانی

- ◇ نبود هماهنگی ساختارهای خشک و سنتی با خلاقیت و نظریه‌پردازی؛
- ◇ نبود انعطاف‌پذیری ساختار نظام پژوهشی در ایران؛
- ◇ وجود ساختار اداری طاقت‌فرسا برای پیگیری امور علمی و نظریه‌پردازی؛
- ◇ نبود قوانین و خط‌مشی روشن و برانگیزاننده برای تسهیل پژوهش و نظریه‌پردازی؛
- ◇ قوانین و مقررات مجله‌ها برای انتشار مقاله‌های دارای چهارچوب خاص و پذیرش کم مقاله‌های نظری و تحلیلی؛

1. Statistical Package for Social Science (SPSS)

موانع روش‌شناختی (پژوهشی)

- ◇ تأکید بر کمیت پژوهش‌ها در علوم انسانی و اجتماعی و توجه کمتر به کیفیت آنها؛
- ◇ بی‌توجهی به جایگاه و مفهوم نظریه و نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی؛
- ◇ نبود شناسایی دقیق مسائل و اولویت‌های پژوهشی؛
- ◇ نبود هماهنگی مسئله پژوهش و روش آن؛
- ◇ ناکافی بودن مهارت استادان در روش‌شناسی و چگونگی فرایند نظریه‌پردازی.

موانع فردی و روانشناختی

- ◇ ضعف تفکر فلسفی و انتقادی در میان اعضای هیئت علمی؛
- ◇ بی‌انگیزگی برای نظریه‌پردازی و تولید دانش نو؛
- ◇ احساس ترس پژوهشگران از بیان حقایق و غلبه فرهنگ محافظه‌کاری؛
- ◇ اعتماد به نفس و خودباوری کم برای نظری‌پردازی؛
- ◇ آشنایی ناکافی با نظریه‌پردازی؛
- ◇ درک ناکافی از ضرورت نظری‌پردازی؛
- ◇ علاقه ناکافی به نظریه‌پردازی.

۲. مهم‌ترین راهکارهای نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی کدام‌اند؟

در راستای پاسخ به این پرسش از روش کتابخانه‌ای و نظرخواهی از متخصصان حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی استفاده شد. در ادامه به مهم‌ترین راهکارها در راستای رفع موانع موجود در مسیر نظریه‌پردازی پرداخته می‌شود:

راهکارهای فرهنگی - سیاسی

- ◇ تأکید بر آزادی فکر و اندیشه و ضرورت تبیین صریح آنها در میان پژوهشگران علوم انسانی و اجتماعی؛
- ◇ تأمین امنیت سیاسی و اجتماعی پژوهشگران و متفکران و نظریه‌پردازان علوم انسانی و اجتماعی؛
- ◇ نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی با توجه به شرایط و فرهنگ بومی؛

- ◇ ضعف ساختار کتابخانه‌ها و در دسترس نبودن جامع به منابع اطلاعاتی.

موانع اقتصادی، حمایتی و مالی

- ◇ کم‌توجهی و پشتیبانی نکردن از متفکران، متخصصان و پژوهشگران؛
- ◇ به صرفه نبودن کار علمی به خصوص نظریه‌پردازی بر اساس قاعده هزینه - سودمندی؛
- ◇ اختصاص اندک بودجه به پژوهش و نظریه‌پردازی؛
- ◇ حمایت نکردن دانشگاه و دولت از تولید دانش نو و نظریه‌پردازی؛
- ◇ کمبود تعداد متفکران و نظریه‌پردازان در علوم انسانی و اجتماعی؛
- ◇ فضای تورم و رکود و سخت‌شدن شرایط زندگی و به فراموشی سپرده‌شدن نظریه‌پردازی؛
- ◇ فقدان تشویق و حمایت مالی از سوی دولت، سازمان‌ها و نهادها.

موانع آموزشی

- ◇ وجود آموزش‌های سنتی و تقلیدی و فاقد خلاقیت و نوآوری؛
- ◇ تأکید پیشکسوتان این حوزه‌ها بر دیدگاه‌های سنتی و پوزیتیویستی و مقاومت آنها برای پذیرش نظریه‌های تازه؛
- ◇ تأکید بر آثار ترجمه‌ای و فقدان احساس نیاز آنها به تولید آثار تألیفی؛
- ◇ کمبود متخصصان در حوزه ابعاد نظری و شناختی؛
- ◇ توجه بیش از حد دروس و شرح درس‌ها به ابعاد کاربردی و تکنیکی؛
- ◇ نبود درسی در ارتباط با فرایند نظریه‌پردازی در میان سرفصل‌های درسی؛
- ◇ کمبود منابع برای یادگیری ابعاد نظری و شناختی در حوزه علوم انسانی.

راهکارهای آموزشی

- ◇ برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی برای آشنایی با مفهوم و فرایند نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی؛
- ◇ اصلاح و بازنگری در برنامه‌های درسی علوم انسانی و اجتماعی و توجه بیشتر به ضرورت دروس نظری و به ویژه تدوین درسی با عنوان نظریه‌پردازی؛
- ◇ برگزاری کرسی‌های نظریه‌پردازی، نقد و مناظره در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی.

راهکارهای روش‌شناختی (پژوهشی)

- ◇ تنوع‌بخشی به روش‌های پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی؛
- ◇ انجام پژوهش‌های کیفی و متناسب با نیازهای جامعه در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی و تلاش در راستای افزایش اثربخشی و کارایی آنها؛
- ◇ توجه بیشتر به پژوهش‌های بنیادی در کنار پژوهش‌های کاربردی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی؛
- ◇ شناسایی اولویت‌های پژوهشی در علوم انسانی و اجتماعی و توجه به نیازها و اولویت‌های واقعی در جامعه.

راهکارهای فردی - روانشناختی

- ◇ ترویج روحیه اعتماد به نفس و خودباوری و تأکید بر ضرورت نقد مستمر و صریح دانش پیشینیان و نظریه‌های علمی موجود در علوم انسانی و اجتماعی؛
- ◇ توجه به ضرورت نوآوری، تولید علم و نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی و پرهیز از استفاده صرف از تولیدات و اندوخته‌های علمی سایر کشورها.

- ◇ ارتقای فرهنگ پژوهشگری و پژوهش‌خواهی در علوم انسانی و اجتماعی.

راهکارهای اجتماعی

- ◇ ترویج فرهنگ کار گروهی و حمایت از آن برای اثربخشی فعالیت‌های پژوهشی با برگزاری دوره‌های کسب مهارت‌های همکاری گروهی؛
- ◇ اجتناب از اندیشه‌های سنتی و تقلیدی و رواج خلاقیت و نوآوری در جامعه؛
- ◇ ایجاد شبکه‌های ارتباطی برای تسهیل ارتباطات علمی میان پژوهشگران و اشتراک و استفاده از دانش، ایده و تجارب همدیگر؛
- ◇ ایجاد بستری مناسب در جامعه برای تعامل، بحث و گفت‌وگو، نقد و مباحثه.

راهکارهای حمایتی، اقتصادی و مالی

- ◇ افزایش دسترسی به منابع علمی از طریق تجهیز کتابخانه‌ها به منابع روز از نوع چاپی و دیجیتال و اشتراک بانک‌های اطلاعاتی مهم و مطرح بین‌المللی؛
- ◇ تشویق و حمایت مادی و معنوی از سوی دولت، دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی و سایر نهادهای وابسته از پژوهشگران حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی؛
- ◇ ایجاد بستر مناسب و فراهم کردن منابع مالی و انسانی و امکانات لازم برای نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی.

راهکارهای قانونی - سازمانی

- ◇ ارائه تسهیلاتی در روند اداری تصویب طرح‌های پژوهشی و پرداخت به موقع بودجه طرح‌های مصوب برای افزایش نشاط و انگیزه علمی در پژوهشگران؛
- ◇ اصلاح و بازسازی ساختار خشک و سنتی نظام آموزش و پژوهش در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی و طراحی ساختار انعطاف‌پذیر و مبتنی بر خلاقیت.

نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، به منظور شناسایی مهم‌ترین موانع نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی به مطالعه پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه و نظرخواهی از متخصصان این حوزه‌ها پرداخته شد. به این ترتیب موانع شناسایی شده در ۷ محور کلی با عنوان موانع فرهنگی - سیاسی؛ موانع اجتماعی؛ موانع اقتصادی؛ حمایتی و مالی؛ موانع قانونی - سازمانی؛ موانع آموزشی؛ موانع روش‌شناختی (پژوهشی) و موانع فردی و روانشناختی شناسایی شدند.

تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که در مؤلفه موانع فرهنگی - سیاسی، بالاترین رتبه به گویه «تطابق کم اولویت‌های رسمی کشور با اولویت‌های واقعی» اختصاص دارد. نتایج این بخش از پژوهش با بخش‌هایی از نتایج قورچیان (۱۳۸۳)؛ پورعزت، رضایی و یزدانی (۱۳۸۸) و کریمی‌ان، صباغیان و صدق‌پور (۱۳۹۰) همسو است که عوامل فرهنگی - سیاسی را مانع مهمی در مسیر تولید علم و انجام پژوهش می‌دانستند. یکی از مهم‌ترین موانعی که روند تولید علم و نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی را با مشکل مواجه می‌کند، بی‌توجهی دولت، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان کشور به شناسایی نیازها و اولویت‌های واقعی جامعه است. در واقع نیازها و اولویت‌های اعلام شده توسط بسیاری از نهادها و مراکز پژوهشی، به صورت پراکنده به بیان موضوع‌های پژوهشی پرداخته‌اند که در بسیاری از موارد با اولویت‌های واقعی و نیازهای ضروری جامعه مطابقت ندارند. این در حالی است که توجه به اولویت‌های پژوهشی و تأکید بر پژوهش‌های مسئله‌دار در راستای رفع نیازهای واقعی کشور، ضرورت مهم در راستای هدفمند کردن تولیدات علمی و نظریه‌پردازی مؤثر در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی است. همانطور که جهت‌دهی به آموزش، پژوهش، فناوری و نوآوری به سمت حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی کشور به عنوان یکی از راهبردهای کلان توسعه علم و فناوری در نقشه جامع علمی کشور (۱۳۸۹) اشاره شده است. این نتایج با پژوهش ابراهیم‌زاده و همکاران (۱۳۹۵) همسو است. او بر نبود توجه

به اولویت‌های پژوهشی به عنوان مانعی مهم در انجام پژوهش اشاره می‌کند.

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که در مؤلفه موانع اجتماعی، موضوع «نبود فضای تعامل و گفت‌وگو و گفتمان واقعی» رتبه اول را در میان سایر گویه‌ها به خود اختصاص داده است. نتایج این بخش از پژوهش با بخش‌هایی از نتایج قورچیان (۱۳۸۳)؛ کریمی‌ان، صباغیان و صدق‌پور (۱۳۹۰) و نوروزی، ابوالقاسمی و قهرمانی (۱۳۹۴) همسو است. آنها نیز به نقش موانع اجتماعی به عنوان یکی از موانع تولید علم اشاره می‌کنند. یکی از مهم‌ترین عوامل رشد و شکوفایی علمی در جامعه، توجه به وجود فضایی برای تعامل، گفت‌وگو، مناظره، بحث و تبادل نظر است. در واقع در جریان چنین بحث و گفت‌وگوهایی است که مسائل و مشکلات جامعه علمی شناسایی و ریشه‌یابی می‌شود و می‌توان انتظار داشت که در راستای رفع این مشکلات برنامه‌ریزی شود. در فضای گفتمان واقعی، ایده‌ها و نظرات تازه مطرح می‌شوند و مورد داوری و ارزیابی و نقد قرار می‌گیرند. بنابراین توجه به شکل‌گیری فضای تعامل و گفت‌وگو، مشارکت مستمر پژوهشگران در این مباحثات می‌تواند به تولید دانش نو و نظریه‌پردازی کمک کند.

یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که در میان موانع مربوط به مؤلفه موانع قانونی - سازمانی، اولویت اول متعلق به گویه «فقدان سنخیت ساختارهای خشک و سنتی با خلاقیت و نظریه‌پردازی» است. نتایج این بخش از پژوهش با بخش‌هایی از نتایج صدیقه‌فرد (۱۳۸۵) و پورعزت، رضایی و یزدانی (۱۳۸۸) همسو است. آنها نیز به این نتیجه رسیدند که نبود سلامت ساختارهای اقتصادی، اجتماعی، سیاسی از اهم مسائلی‌اند که به عنوان علل وضعیت نابسامان پژوهش در حوزه علوم انسانی در ایران مطرح شده‌اند. بلند و همکاران (۲۰۰۵)؛ کورکی، محبوب و شیخ (۱۳۸۶)؛ کریمی‌ان، صباغیان و صدق‌پور (۱۳۹۰)؛ زیاری و همکاران (۱۳۹۵) و رضادوست، نواح و ادیب‌زاده (۱۳۹۶) نیز در پژوهش‌های خود به اهمیت موانع سازمانی اشاره می‌کنند. ساختار مراکز علمی و پژوهشی نقش بسیار مهمی در پیشرفت و توسعه علمی جوامع ایفا می‌کنند. این در حالی است که ساختار نظام آموزش و پژوهش و سایر

منظور نظام‌بخشی به تبادل دانش، نقد و گفتمان میان پژوهشگران صورت می‌پذیرد.

تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که در مؤلفه موانع آموزشی، گویند «وجود آموزش‌های سنتی و تقلیدی و فاقد خلاقیت و نوآوری» بالاترین رتبه را در میان سایر موانع داراست. نتایج این بخش از پژوهش با بخش‌هایی از نتایج زارعی و فامیل روحانی (۱۳۸۸)؛ قورچیان (۱۳۸۳) و کریمیان، صباغیان و صدق‌پور (۱۳۹۰) همسو است. آنها به این نتیجه رسیدند که موانع آموزشی، از موانع مهم در مسیر پژوهش و تولید علم‌اند. یکی از مهم‌ترین عواملی که نقش کلیدی در بهبود فرایند نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی ایفا می‌کند، توجه به شیوه‌ها و رویکردهای آموزشی و رفع مشکلات و چالش‌های احتمالی در روش‌های آموزش این حوزه‌هاست. یکی از مهم‌ترین چالش‌های آموزش در این حوزه‌ها، سنتی و تقلیدی بودن و بومی نکردن این رشته‌ها در ایران است. محتوای علوم در این حوزه‌ها اغلب ترجمه و تقلیدی از آثار غربی‌ها و فاقد خلاقیت و تولید دانش نو است. این در حالی است که امری که می‌تواند موجب رشد و رونق علوم انسانی و اجتماعی و بهبود نظریه‌پردازی در این حوزه‌ها شود، توجه به سازگار کردن محتوای دروس، برنامه‌ها و دوره‌های آموزشی، روش‌های تدریس و ابزارهای رویکردهای آموزشی این حوزه‌ها با نیازهای داخلی است.

یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن است که در مؤلفه موانع روش‌شناختی، گویند «تأکید بر کمیت پژوهش‌ها در علوم انسانی و اجتماعی و توجه کمتر به کیفیت آنها» اولویت اول را در میان سایر موانع به خود اختصاص داده است. نتایج این بخش از پژوهش با بخش‌هایی از نتایج موسوی (۱۳۸۲)؛ دانایی‌فرد (۱۳۸۸) و میرزایی رافع و یوسف‌زاده (۱۳۹۰) همسوست که به این نتیجه رسیدند که عوامل روش‌شناختی مانع نظریه‌پردازی در حوزه علوم انسانی‌اند. یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی که در مسیر ارتقای علوم انسانی و اجتماعی و نظریه‌پردازی در این حوزه‌ها وجود دارد، توجه کمتر به کیفیت پژوهش‌های انجام شده در این رشته‌هاست. مطالعه متون مختلف نشان می‌دهد که شماری از پژوهش‌های این حوزه‌ها کاربردی نیست و از

سازمان‌های متولی آن در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی به گونه‌ای است که در مقابل تحولات مقاومت می‌کنند و کمتر خود را با شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی روز انطباق می‌دهند. وجود ساختارهای خشک، سنتی و غیرمنعطف در جامعه به ویژه در مراکز علمی و پژوهشی مانند دانشگاه‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز تحقیق و توسعه، یکی از عمده‌ترین موانع در راه توسعه علمی و نظریه‌پردازی است. ساختار سازمانی این مراکز به جای تسهیل در جریان روند تولید علم، موانعی را در این راه ایجاد می‌کنند که مستلزم بازنگری و تجدیدنظر و طراحی مجدد آنها با توجه به مقتضیات امروزی است. بنابراین دستیابی به تولید دانش و نظریه‌پردازی در جامعه‌ای با ساختار خشک و سنتی امکان‌پذیر نیست و رسیدن به نوآوری و خلق دانش و نظریه‌پردازی نیازمند عبور از ساختارهای سنتی و تلاش در جهت وصول به ساختارهای انعطاف‌پذیر و پویاست.

طبق یافته‌های حاصل از پژوهش حاضر، در مؤلفه موانع اقتصادی، حمایتی و مالی، بالاترین رتبه مربوط به گویند «کم‌توجهی و پشتیبانی نکردن از متفکران، متخصصان و پژوهشگران» است. نتایج این بخش از پژوهش با بخش‌هایی از نتایج صافی (۱۳۸۰)؛ بلند و همکاران (۲۰۰۵)؛ سیگال (۲۰۰۵)؛ صداقتی‌فرد (۱۳۸۵) و کریمیان، صباغیان و صدق‌پور (۱۳۹۰) همسو است. آنها به این نتیجه رسیدند که کمبود مشوق‌ها و منابع مالی و امکانات از مهم‌ترین مسائلی‌اند که به عنوان علل وضعیت نابسامان پژوهش مطرح شده‌اند. حمایت و پشتیبانی مادی و معنوی دولت، دانشگاه‌ها و سایر مراکز آموزش عالی و مراکز پژوهشی از متفکران، پژوهشگران و نظریه‌پردازان عامل مهمی در توسعه نظریه‌پردازی در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی است. حمایت از پژوهشگران و نظریه‌پردازان در ابعاد مختلفی شامل اختصاص بودجه کافی به پژوهش‌های کیفی، تشویق و ترغیب پژوهشگران به ارائه ایده‌ها و خلاقیت‌های خود و مشارکت در انجام پژوهش، تدوین آیین‌نامه‌های جامع و وضع قوانین تسهیل‌کننده کارهای پژوهشی، تسریع تصویب طرح‌های پژوهشی، تأکید بیش‌تر بر پژوهش در کنار آموزش و ایجاد شبکه‌های ارتباطی به

تفکر خلاق و نقادانه با افزایش توانایی پژوهشگران در تجزیه و تحلیل و حل مسائل و به تبع آن تصمیم‌گیری، به تقویت مهارت‌های پژوهشی آنها کمک می‌کند. علاوه بر این، نگاه انتقادی به متون غربی و سایر مطالعات موجود سبب می‌شود به جای تقلید صرف از کارهای گذشته به سمت خلاقیت و نوآوری در تولید آثار و به تبع آن تقویت نظریه‌پردازی حرکت کنیم.

نتایج حاصل از این پژوهش بیانگر آن است که افزایش کیفیت تولیدات علمی، تولید دانش نو و نظریه‌پردازی در حوزه علوم انسانی و اجتماعی در گروه آسیب‌شناسی عوامل و موانع مؤثر بر ناکارآمدی نظریه‌پردازی در این حوزه‌ها و ارائه راهکارهایی در راستای رفع آنهاست. در واقع شناسایی مشکلات و چالش‌های موجود در مسیر نظریه‌پردازی به سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیران کشور کمک خواهد کرد در راستای رفع موانع و کمک به توسعه فرایند نظریه‌پردازی برنامه‌ریزی و اقدام کنند.

اثربخشی و کارایی لازم برخوردار نیستند. تعدادی از این پژوهش‌ها تکراری و فاقد نوآوری و تولید دانش نو است. توجه کمتر به کیفیت و هدفمندی پژوهش‌های حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی و نبود خطمشی روشن و منطقی در آنها سبب ایجاد موانع و مشکلاتی در نظریه‌پردازی و تولید علم در این حوزه‌ها می‌شود.

تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که در مؤلفه موانع فردی و روانشناختی، بالاترین رتبه به گویه «ضعف تفکر فلسفی و انتقادی در میان اعضای هیئت علمی» اختصاص دارد. نتایج این بخش از پژوهش با بخش‌هایی از نتایج راگاسا (۲۰۱۱)؛ بلند و همکاران (۲۰۰۵)؛ کریمیان، صباغیان و صدق‌پور (۱۳۹۰)؛ ستوده اصل، راهب قربانی و رشیدی‌پور (۱۳۹۳) و نوروزی، ابوالقاسمی و قهرمانی (۱۳۹۴) همسو است. آنها به این نتیجه رسیدند که موانع فردی از اهم مسائلی‌اند که به عنوان علل وضعیت نابسامان پژوهش مطرح شده‌اند. یکی از دلایل چالش نظریه‌پردازی در علوم انسانی و اجتماعی، ضعف تفکر انتقادی و فلسفی است.

References

منابع

- [۱] قاسمی، ع. و امامی مبینی، ر. «نقش و جایگاه مطالعات میان رشته‌ای در رشد و توسعه علوم انسانی در کشور». فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی. ۱۳۹۴؛ ۷ (۴): ۱-۱۹.
- [۲] میرزایی رافع، م. بررسی موانع نظریه‌پردازی در حوزه علوم انسانی از دیدگاه اعضای هیئت علمی رشته‌های مختلف علوم انسانی دانشگاه بوعلی سینا همدان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه بوعلی سینا، همدان. ۱۳۹۰.
- [۳] پاک‌سرشت، م. «نظریه‌های تربیتی و چالش‌های نظریه‌پردازی در آموزش و پرورش ایران». فصلنامه نوآوری‌های آموزشی. ۱۳۸۶؛ ۶ (۲۰): ۱۲۵-۱۴۹.
- [۴] پورعزت ع، رضایی پ، یزدانی ح. «بررسی موانع نظریه‌پردازی در قلمرو علوم اجتماعی». نشریه مدیریت بازرگانی. ۱۳۸۸؛ ۱ (۲): ۴۷-۶۲.
- [۵] دانایی‌فرد، ح. «تحلیلی بر موانع تولید دانش در حوزه علوم انسانی». فصلنامه سیاست علم و فناوری. ۱۳۸۹؛ ۲ (۲): ۱-۱۷.
- [۶] باقری، خ. موانع نظریه‌پردازی در علوم انسانی، همدان: همایش موانع و فرایند نظریه‌پردازی در حوزه علوم انسانی، همدان: دانشگاه بوعلی سینا. ۱۳۸۹.
- [7] Ledley, F. D.; Lovejoy. F. H. "Factors influencing the interest, career paths, and research activities of resent graduates from an academic pediatric residency program". *PEDIATRICS*. 1993; 92 (3): 436-441.
- [8] Bland, C. J., Center, B. A., Finstad, D. A., Risbey, K. R., & Staples, J. G. A. "Theoretical, Practical, Predictive Model of Faculty and development Research Productivity". *Academic Medicine*, 2005; 80 (3): 225-237.

- [9] Sigal, A. Look at the State of Science Production in Islamic Countries (Trans V. R. Naimi). *Hamshahri Newspaper*. 2005.
- [10] Salaran, M. "Research Productivity and Social Capital in Australian Higher Education". *Higher Education Quarterly*, 2010; 64 (2): 133-148.
- [11] Ragasa, C. "Do Organizational Factors Affect Individual Scientist's Productivity? A Comparative and Multilevel Analysis of Nigeria and Ghana Agricultural Research System". *International Food Policy Research Institute (IFPRI)*, Washington, D. C. 2011; 1-29.
- [12] Sulo, T., Kendagor, R., Kosgei, D., Tuitoek, D., Chelangat, S. "Factors Affecting Research Productivity in Public Universities of Kenya: The Case of Moi University, Eldoret". *Journal of Emerging Trends in Economics and Management Sciences (JETEMS)*, 2012; 3(5): 475-484.
- [13] Kukko, M. "Knowledge sharing barriers in organic growth: A case study from a software company". *The Journal of High Technology Management Research*. 2013; 24 (1): 18-29.
- [۱۴] بکرانی، ف. بررسی نگرش اعضای هیئت علمی دانشگاه در مورد موانع پیشرفت فعالیت‌های پژوهشی در دانشگاه صنعتی اصفهان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد برنامه‌ریزی آموزشی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران. ۱۳۷۳.
- [۱۵] قورچیان، ن. آسیب‌شناسی و آسیب‌زدایی پژوهشی کشور، دایرة المعارف آموزش عالی. تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی. ۱۳۸۳.
- [۱۶] کورکی، م. محبوب، ح. و شیخ، ن. «بررسی عوامل مؤثر بر عدم گرایش به نگارش مقالات علمی از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی همدان». *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی همدان*. ۱۳۸۶؛ ۱۴ (۴): ۶۳-۵۹.
- [۱۷] سلیمانی، م. و شکویی، ع. «عوامل مؤثر بر تولیدات علمی اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی (منطقه ۸)». *دانش و پژوهش در علوم تربیتی*. ۱۳۸۸؛ ۱۷ و ۱۸: ۱۱۹-۱۴۶.
- [۱۸] زارعی، ع. و فامیل روحانی، ع. «علم‌سنجی: بررسی وضعیت تحقیقات اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های آزاد اسلامی منطقه پنج و شناسایی مشکلات آنها در تولید اطلاعات علمی». *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*. ۱۳۸۸؛ ۲۰ (۴): ۱۳۶-۱۱۹.
- [۱۹] مظلومیان، س. زندگی مهر، ه. و رستگار، ا. «بررسی و مقایسه عوامل مؤثر بر فعالیت‌های پژوهشی اعضای هیئت علمی علوم پایه و علوم انسانی دانشگاه پیام نور استان فارس». *فصلنامه آموزش عالی*. ۱۳۸۹؛ ۳ (۱۲): ۵۳-۷۰.
- [۲۰] کریمیان، ز. صباغیان، ز. و صالح صدیق‌پور، ب. «بررسی موانع و چالش‌های پژوهش و تولید علم در دانشگاه‌های علوم پزشکی». *آموزش عالی ایران*، ۱۳۹۰؛ ۳ (۴): ۳۵-۶۳.
- [۲۱] نوروزی، ع. ابوالقاسمی، م. و قهرمانی، م. «راهنمای تولید علم بر اساس تحلیل ساختارهای سازمانی و مدیریتی دانشگاه‌ها». *مطالعات مدیریت راهبردی*. ۱۳۹۱؛ ۱۲: ۱۲۳-۱۴۳.
- [۲۲] ستوده اصل، ن. قربانی، ر. و رشیدی‌پور، ع. «بررسی مشکلات پژوهشی و موانع تولید علم از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی سمنان». *نشریه کومش*. ۱۳۹۳؛ ۱۶ (۱): ۷-۱.
- [۲۳] نوروزی، ع. ابوالقاسمی، م. و قهرمانی، م. «بررسی موانع تولید علم از دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید بهشتی». *فصلنامه علمی - پژوهشی رهیافتی نو در مدیریت آموزشی*. ۱۳۹۴؛ ۶ (۲۲): ۷۷-۱۰۸.
- [۲۴] زیاری، ع. و دیگران. «تبیین عوامل مؤثر بر پژوهش از دیدگاه اعضای هیئت علمی: یک مطالعه کیفی در دانشگاه علوم پزشکی سمنان». *کومش*. ۱۳۹۵؛ ۱۹ (۱): ۲۲-۳۵.

- [۲۵] ابراهیم‌زاده ف. و دیگران. «بررسی موانع پژوهش از دیدگاه استادان دانشگاه علوم پزشکی لرستان و ارتباط آن با عملکرد پژوهشی ایشان». فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان. ۱۳۹۵؛ ۱۸ (۱): ۲۸-۴۱.
- [۲۶] رضادوست، ک. نواح، ع. و ادیب‌زاده، ا. «بررسی عوامل هنجاری و سازمانی مؤثر بر میزان تولید علمی اعضای هیئت علمی مورد مطالعه (اعضاء هیئت علمی دانشگاه شهید چمران اهواز)». مطالعات کتابداری و علم اطلاعات. ۱۳۹۶؛ ۲۴ (۲۰): ۲۳-۴۲.
- [۲۷] موسوی، ی. «الگوهای معرفتی- اجتماعی توسعه موانع توسعه علوم اجتماعی». فصلنامه علوم انسانی. ۱۳۸۲؛ ۱۲ و ۱۳ (۴۴) و (۴۵): ۲۳۱-۲۶۰.
- [۲۸] فاضلی، ن. (۱۳۸۴). «کدام معیار؟ بررسی انسان‌شناختی در زمینه تولید علم و چالش‌های علوم انسانی در ایران». علوم اجتماعی. ۱۳۸۴؛ ۳۰: ۱-۴۴.
- [۲۹] صداقتی فرد، م. بررسی موانع فراروی تحقیق، در حوزه علوم انسانی کشورهای در حال توسعه (با تأکید بر ایران). مجموعه مقالات کنگره ملی علوم انسانی (صص ۱۷۳-۱۹۹). اسفندماه ۱۳۸۵، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی. ۱۳۸۵.
- [۳۰] پاریاد، ر. چالش‌های فراروی تحقیقات در حوزه علوم انسانی. ارائه شده در دومین کنگره ملی علوم انسانی. ۱۳۸۵.
- [۳۱] رحیمی عباسی، م. بررسی جامعه‌شناختی فقر نظریه‌پردازی در جامعه‌شناسی ایران پس از انقلاب اسلامی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه الزهراء. تهران. ۱۳۸۷.
- [۳۲] پورعزت، ع. رضایی، پ. و یزدانی، ح. «بررسی موانع نظریه‌پردازی در قلمرو علوم اجتماعی». نشریه مدیریت بازرگانی. ۱۳۸۸؛ ۱ (۲): ۴۷-۶۲.
- [۳۳] یوسف‌زاده، م. و میرزایی رافع، م. «بررسی موانع معرفت‌شناسی نظریه‌پردازی در حوزه علوم انسانی از دیدگاه اعضای هیئت علمی». مجله پژوهش علوم انسانی. ۱۳۹۲؛ ۱۴ (۳۳): ۱۰۵-۱۱۵.
- [۳۴] فضل‌الهی قمشی، س. و جهانبخشی، ح. «موانع و اولویت‌های نظریه‌پردازی در دانشگاه‌ها؛ بررسی دیدگاه اعضای هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر». عیار پژوهش در علوم انسانی. ۱۳۹۵؛ ۵ (۲): ۷۱-۹۰.

**Elucidate Barriers and Solutions to Theorizing in Humanities
and Social Sciences
(Case of Study: Ahwaz Shahid Chamran University)**

Farzaneh Ghanadinezhad^{1*} & Gholamreza Heidari²

1. Ph.D. Student of Information Science and Knowledge Management, Shahid Chamran University, Ahwaz, Iran
2. Associate Professor of Information Science and Knowledge Management, Shahid Chamran University, Ahwaz, Iran

Received: 03, May 2018

Accepted: 27, Sep. 2018

Abstract

Achieving new ideas and effective strategies for developing the innovation and creativity, is attained by genuine scientific research and theorizing. Considering the importance of theorizing in producing new knowledge in the fields of human and social sciences, the present study seeks to identify the barriers of theorizing in these areas and providing some solutions to resolve these barriers. This study, conducted as a survey, is a descriptive and analytical type in terms of its purpose. The study population includes all the professors of the humanities and social sciences of Shahid Chamran University of Ahwaz who have been served in the academic year of 2017-2018. The data gathering tool was a researcher made questionnaire, which was distributed among all community members (172 people) due to the limited research community. Finally, 121 questionnaires (return coefficient of return 70.34%) were collected. Data analysis was performed using Friedman test. The findings showed that the most important barriers of the theorizing in the humanities and social sciences were respectively: cultural-political barriers, social barriers, economic, supportive and financial barriers, legal and organizational barriers, educational barriers, methodological (research) and individual-psychological barriers. At the end, some strategies to develop the theorizing in these areas were presented. Identifying the problems and challenges in the theorization path will help policy makers and decision makers to plan and act in the direction of removing obstacles and help to develop the process of theorizing of the humanities and social sciences.

Keywords: Theoretical Barriers, Solution to Theorizing, Humanities and Social Sciences, Faculty Staff, Shahid Chamran University of Ahwaz.

---

* Corresponding Author: f_ghanadinezhad@yahoo.com